

ת נ " ד

לבתי ספר דתיים

יחידת לימוד אחת לכיתה י"א או לכיתה י"ב

לנבחנים המשלימים ל-5 יח"ל

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעה וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים.

פרק ראשון	—	פרק שלא נלמד	—	32 נקודות
פרק שני	—	נביאים וכתובים	— (17x4)	68 נקודות
	—	סה"כ		100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: תנ"ך שלם בלי פירושים, בלי תוספות ובלי סימונים.

ד. הוראות מיוחדות: אין.

הערה: בנספח המצולם מן התנ"ך בא השם המפורש בצורת ה' ובצורת א/לקים.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב ב**טיוטה** (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

/המשך מעבר לדף/

ה ש א ל ו ת

פרק ראשון – פרק שלא נלמד (32 נקודות)

נספח: ירמיה, פרק ל"א, כ"ל"ו.

עיין בנספח ובמפרשי, וענה על כל השאלות 1-4 (מספר הנקודות לכל שאלה רשום בסופה).
נבואה זו נאמרה לקראת יציאת ישראל לגלות בבל.

1. עיין בפסוקים כ"ל"ג.

א. אפשר לחלק את הקטע לשלושה חלקים:

פסוקים כ"ה; פסוקים כ"ו-כ"ט; פסוקים ל"ג-ל"ה.
תן כותרת לכל חלק.

ב. עיין בפסוק כ'.

היעזר באחד הפרשנים שלפניך וכתוב מה הם ה"ציונים" שעליהם מדבר הנביא,
ולשם מה צריך להציב אותם.
מהי הנחמה הטמונה בדברים אלה?

(5 נקודות)

2. עיין בפסוקים כ"ב-כ"ה.

א. "עוד יאמרו את הדבר הזה בארץ יהודה".

(1) מהו הדבר שיאמרו בארץ יהודה? צטט את לשון הכתוב.

(2) הסבר את המשמעות של אמירה זו לפי פירוש רד"ק לפסוק כ"ב, וכתוב מהי
הנחמה הטמונה בדברים אלה.

ב. עיין בפסוק כ"ה.

(1) הסבר במה חורג פסוק כ"ה משאר הפסוקים שבקטע.

(2) עיין במצודת דוד לפסוק זה, ובדבריו של אברבנאל שלפניך.

אברבנאל: "... ויותר נכון אצלי לפרש על הנבואה שיזכור אחר זה. כי על הראשונה אשר
קדמה אמר 'על זאת הקיצותי', ולפי שחזר לישון וראה עוד הנבואה השנית לכן אמר
'ואראה ושנתי ערבה לי'".

מה ההבדל בין מצודת דוד לאברבנאל בביאור כוונת הנביא שבפסוק זה?

(10 נקודות)

3. עיין בפסוקים ל"ל"ג, ובדברי רד"ק לפסוק ל' בקטע המסומן.

א. (1) איזו בעיה אמונית מעוררת נבואה זו, וכיצד מיישב אותה רד"ק?

(2) באילו דברים מדברי הנביא שבקטע אפשר למצוא ביסוס לדברי רד"ק?

צטט את לשון הכתוב, והסבר את תשובתך.

ב. עיין בפסוק ל"א.

לשם מה הנביא מזכיר את יציאת מצרים בדבריו? היעזר באחד הפרשנים שלפניך.

(5 נקודות)

4. א. עיין בפסוקים כ"ו-כ"ז ובפסוקים ל"ד-ל"ו.

(1) מה ההבדל בין שני הקטעים מבחינת האופי של מעשי ה' המתוארים בהם?

(2) הסבר לשם מה מתוארים מעשי ה' בכל אחד מן הקטעים.

ב. (1) באר את ההבטחה שבפסוק כ"ח, וכתוב כיצד היא מנומקת בפסוק כ"ט. השב

לפי אחד הפרשנים שלפניך.

(2) הסבר במה גדולה ההבטחה שבפסוקים ל"ל-ל"ג מההבטחה שבפסוקים כ"ח-כ"ט.

(12 נקודות)

פרק שני – נביאים וכתובים (68 נקודות)

בפרק זה עליך לענות על ארבע מהשאלות 5-11, מהן לפחות על שאלה אחת מספר ישעיה (שאלות 10-11). (לכל שאלה – 17 נקודות)

5. עיין במלכים א, פרק ט"ז.

א. עיין בפסוקים א'-ז'.

(1) מהי החומרה המיוחדת של חטאו של בעשא, לפי נבואת יהוא בן חנני?

(2) "ועל אשר הכה אותי" (פסוק ז').

רד"ק: "כי נענש בעשא על דמי נדב, כיוון שהלך בדרכיו והיה רשע כמוהו נענש על הריגתו ונהרג גם הוא".

מהי הסתירה לכאורה בין האמור בפסוקנו לבין האמור בפרק ט"ו, פסוק כ"ט, וכיצד רד"ק מיישב אותה בדבריו?

ב. עיין בפסוקים ל"ג-ל"ד.

(1) מדוע המעשה של חיאל בית האלי נזקף לחובת אחאב?

(2) פרשנים אחדים מוצאים קשר בין הלקח מן הסיפור של חיאל בית האלי ובין עצירת הגשמים בידי אליהו (המתוארת בפרק י"ז).

הסבר מהו קשר זה.

6. עיין ביחזקאל, י"ג.

א. (1) עיין בפסוקים ד'-ה'.

"כִּשְׁעֵלִים בְּחֶרְבוֹת נְבִיאֵךְ יִשְׂרָאֵל הָיוּ".

במה דומים הנביאים לשועלים בחורבות?

(2) עיין בפסוקים ב'-י"ד ובפסוקים י"ז-כ"ג.

מה מאפיין את דבריהם של נביאי השקר, ומה מאפיין את דבריהן של נביאות השקר?

ב. (1) עיין בפסוקים ח'-י"א.

הסבר מהו הנזק שגורמים נביאי השקר לעם ישראל בכך שהם מתנבאים לשלום.

(2) עיין בפרק י"ב, כ"א-כ"ה.

"מה המשל הזה לכם" (פסוק כ"ב).

הסבר מהו הנזק שגורמת אמירת משל זה לעם ישראל.

7. עיין בעמוס, ד', א'-י"ב.

א. עיין בפסוקים א'-ג'.

ציין שתי האשמות שבהן מאשים הנביא את "פרות הבשן", והסבר במה העונש המובטח להן מהווה מידה כנגד מידה.

ב. עיין בפסוקים ו'-י"ב.

(1) מהו הביטוי החוזר בקטע, ומה רוצה הנביא להביע באמצעות החזרה על ביטוי זה?

(2) עיין בפסוק י"ב.

"לכן כה אעשה לך ישראל".

מהי כוונת הנביא בדבריו אלה, ומהי דרישתו במילים "הכון לקראת אלקיך ישראל"?

8. עיין בתהלים, מזמור כ"ז.

א. (1) עיין בפסוקים א'-י"ב.

אפשר לחלק קטע זה לשני חלקים: פסוקים א'-ו' ופסוקים ז'-י"ב.

מהי הרגשתו של המתפלל לפי דבריו בחלק הראשון, ומהי הרגשתו לפי דבריו בחלק השני?

(2) רד"ק (לפסוק ד'): "אחת" – אמר אמת הוא כי בבטחתי בו יצילני מכל צרה, אף על

פי כן שאלה אחת אני שואל ממנו... כי בכל לבו מבקש אותה להשקיטו מהמלחמות שלבו טרוד בהם... וכל חשקו שיהא גופו ולבו פנוי לשבת בבית ה'."

במה חורג פסוק ד' מהקטע שבו הוא מופיע (פסוקים א'-ו'), ומהו הקשר לפי רד"ק בין פסוק זה לבין הקטע?

ב. עיין בפסוקים י"ב-י"ד.

רש"י: "לולא האמנתי" – אם לא שהאמנתי בהקדוש ברוך הוא, כבר קמו בי אותם עדי שקר וכלוני".

מהי הבעיה הסגנונית שרש"י מיישב בפירושו, וכיצד הוא מיישב אותה?

לפי פירושו, הסבר מהו הקשר בין הנאמר בפסוק י"ד לנאמר בפסוק י"ג.

9. עיין בקהלת, ב', י"ב-כ"ו.

א. עיין בפסוקים י"ב-ט"ז.

מהו היתרון של החכמה על הסכלות לדעת קהלת, ואיזה ספק מתעורר בלבו בנוגע ליתרון זה?

ב. עיין בפסוקים י"ז-כ"א.

"ושנאתי" (פסוק י"ז), "ושנאתי" (פסוק י"ח), "וסבותי אני לַיָּאֵשׁ את לבי" (פסוק כ').
כתוב בכל אחד מהמקומות האלה, מה מביא את קהלת להרגיש כך.

שים לב: עליך לענות לפחות על אחת מהשאלות 10-11.

10. עיין בישעיה, ז'.

א. עיין בפסוקים ד'-י"ד.

(1) כיצד הנאמר בפסוקים ח'-ט' מבסס את דרישתו של הנביא מאחז בפסוק ד'?

(2) מדוע הנביא מציע לאחז לבקש אות מה', ומדוע הוא כועס על סירובו של אחז?

ב. עיין בפסוקים ט"ז-י"ז.

(1) מהי הפורענות שמזכיר הנביא בפסוק י"ז?

(2) "תִּעֲזֹב הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אֵתָּה קֶץ מִפְּנֵי שְׁנֵי מַלְכֶיהָ" (פסוק ט"ז).

באר דברים אלה שאמר הנביא.

האם אלה דברי נחמה או פורענות? נמק את תשובתך.

11. עיין בישעיה, י', כ"ד-כ"ז.

א. "כי עוד מעט מזער וכלה זעם..." (פסוק כ"ה).

רש"י: "כי עוד ימים מעט מזער וכלה הזעם שלי שניתן למטה ביד אשור, כמו שכתוב למעלה

ומטה הוא בידם זעמי".

רד"ק: "... עוד מעט זמן יהיה שיכלה זעמי על מלך אשור, כי הוא היה עד כה שבט אפי ומטה

זעמי להכות העמים, ועתה יכלה זעמי ואפי עליו".

(1) לפי כל אחד מהפרשנים, מה יהיה הגורם למפלת אשור, וכיצד מתקשר פסוק כ"ד

לפסוקים ה'-ז'?

(2) "אל תירא עמי יֵשֶׁב צִיּוֹן מֵאֲשׁוּר בִּשְׁבֹט יִכְכָּהּ" (פסוק כ"ד).

הסבר במה יש בדברים אלה דברי הרגעה לישראל.

ב. "ומטהו ישא עליך בדרך מצרים" (פסוק כ"ד).

"ומטהו על הים ונשאו בדרך מצרים" (פסוק כ"ו).

בכל אחד מהפסוקים, כתוב של מי המטה וציין מהו תפקידו.

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך

נספח – ירמיה, ל"א, כ"ל-ל"ו

רד"ק

(כ) **הציבי לך ציונים** - אמר כנגד כנסת ישראל שבאותו הדור כשתגלי הציבי לך ציונים כמו גלי אבנים או אבן מצבת להכיר הדרך ר"ל אע"פ שתגלי לא אבדה תקותך כי עוד תשובי אל עריך אלה: **שימי לך תמרורים** - כפל ענין במלות שונות כי תמרורים כמו ציונים כי היא לשון גובה כמו ויתמרמר אליו ר"ל גליה גבוהים: **שימי לבך** - ואם לא תציבי שיתי לבך שתזכרי הדרך שהלכת בה בגלות כי באותה הדרך תשובי וכל זה דרך משל לנחמה ויית' כנישתא דישאל אדכרי לך עובדי אבהתך: תשובי וכל זה דרך משל לנחמה ויית' כנישתא דישאל אדכרי לך עובדי אבהתך:

(כא) **עד מתי תתחמקין** - מתי תהיי מסובבת לכאן ולכאן מן חמק עבר שענינו סבב: **הבת השובבה** - שהיתה שובבת ומורדת בי כלי' עד מתי תסבב הנה והנה ולא תלכי דרך ישרה לשוב אל אישך הראשון כלומר עד מתי תתעצלי בתשובה: **כי ברא ה' חדשה בארץ** - עתיד לברוא חדשה אחר שתשבי בגלות ימים רבים ומה היא החדשה כי נקבה תשובב גבר שדרך העולם שהאיש מחזר ומסובב אחר האשה וכן אמרו רז"ל בעל אבדה מחזר על אבדתו ואז הנקבה תשובב אחר אישה כלומר שישונו בני ישראל אל ה' אלקיהם ויגאלם וכן אמר ושוב בני ישראל ובקשו את ה' אלקיהם ואת דוד מלכם ופחדו אל ה' ואל טובו באחרית הימים:

(כב) **כה אמר ה'** - גם זו הפרשה עתידה וכן הפרשיות הבאות אחריה עד הדבר אשר יהיה אל ירמיהו: **בארץ יהודה** - זכר יהודה לפי שבחלקו בית המקדש והוא נזה הצדק הר הקדש ואמרו יברכך ה' כלומר שלא תחרב עוד: **וישבו בה** - בארץ יהודה שזכר ישבו בה יהודה כמו שהיה בה: **וכל עריו** - פיי ובכל עריו וביית בה עומדת במקום שנים: **אכרים ונסעו בעדר** - פירוש וישבו בה אכרים ועובדי השדות ורועים עדריהם יסעו בהם ממקום למקום ולא יפחדו ויונתן תרגם איכרין ודנטלין בסינן:

(כד) **כי הרויתי נפש עיפה** - נפש ישראל שהיתה עיפה וצמאה בגלות הרויתי אותה ממעיני הישועה: **וכל נפש דאבה** - שדאבה ודאנה לרוב הצרות מלאתי אותה כל טוב שתשמח הפך הדאבון וכן תרגם יונתן מליתי כל טוב:

(כה) **על זאת הקיצותי** - הה"א בשו"א וסג"ל והפסוק הזה הם דברי הנביא כי הנבואה תבא ברוב לנביאים בחלום ופירושו כתרוממו אמר נביא על דא בשורתא דיומי נחמתא דעתידין למיתי אתערית וחזית תבית דמכית ושנתי הנאתני וייו ואראה כויו הן אתה קצפת ונחטא ר"ל וכבר חטאנו לפיכך קצפת וכן הקיצותי ואראה וכבר ראיתי בחלום הנבואה זאת הנחמה ומתוכה הקיצותי ושמתני וכששבתני אחר כן שנתי ערבה לי מתוך השמחה הפך ושנתי נהיתה עלי, ערבה ענין הנאה:

(כו) **הנה, זרע אדם זרע בהמה** - פירוש אשימם כזרע שמפרוטה אחת יצאו כמה פרוטות: **האדם והבהמה** - כמו ברוך פרי בטןך ופרי בהמתך אדמתך אחר שאמר וזרעתי ר"ל שהוא ישים בהם ברכתו וירבם ולא תהיה בהם משכלה ויש לפרש גם כן שתהיה וייו וזרע וייו ההשוואה כמו מים קרי' על נפש עיפה ושמועה טובה מארץ מרחק והדומים להם שהם להשוות הדברים ר"ל כי כזה כן זה פירש זרע אדם כזרע בהמה כלומר שיהיו בהם האדם לרוב כמו הבהמה וכן אמר ארבה אותם כצאן אדם ויונתן תרגם אסגינן כאנשי ואצלחינן כבעירא:

(כז) **והיה, שקדתי** - ענין השתדלות בדבר והזריזות בו: **(כח) לא יאמרו עוד אבות אכלו בוסר ושני בנים תקהינה** - משל הוא לחוטא כמו שאמרו קדמוניהם אבותינו חטאו ואינו ואנחנו עונותיהם סבלנו ואמת הוא כי ממדת הבורא יתברך פוקד עון אבות על בנים וזה המדה היא כשאוחזין הבנים מעשה אבותיהם אז יתחברו עונות האבות עם עונות הבנים ויפקדו על הבנים עון האבות עם עונותיהם וזה אינו אלא בחטא עכו"ם וכיוצא בו חטא גדול והא"ל הבטיח את ישראל כי לעתיד יהיה לבבם שלם עם ה' ומלאה הארץ דעה את ה' וימלטו החוטאים ואף החוטאים בזמן ההוא לא יחטאו חטא גדול שאפילו להם עצמן יאריך העונש כמו שאמר והחוטא בן מאה שנה יקלל כל שכן שלא יענש הבן בחטא אביו אפילו יחטא כאביו לפיכך האוכל הבוסר תקהינה שניה ובוסר הוא אגוז שלא נגמר בשולו והאוכלו שניו קהיתו ובספר יחזקאל נאריך עוד בזה הענין בעזרת הא"ל:

רש"י

(פ) **הציבי לך ציונים** - סימנים בדרכי אבותיך הטובים: **תמרורים** - תמרים קטנים נטועים לסיומן דרך ופשוטו של מקרא עשי סימנים לדעת הדרך שהלכת בה מארץ ישראל לנבל שתחזירי בלכות דרך כלומר כי ודאי תשובי משם: **דך הלכת** - הלכתי כתיב וכל מקום שהלכת הלכתי אני עמך ויונתן תרגם שמי לך תמרורים התפלל במרר נפשך (וומנחם פירש תמרורין ענין מועיל וכן פירש ותמרות עשן (יואל ג) סא"ל):

(כא) **תתחמקין** - תסתרי ממני שאת בוסה לשוב אלי מפני דרכך הגה חדשה נבראת בדרך שהנקבה תחזור אחר הזכר לבקשו שישאנה לשון ואסובבה בעיר אבקשה וגו':

(כב) **על זאת הקיצותי** - כך אמר ירמיה כל מה שהיה יסן ונדרסם נבזוה פורענות נבזוה הזאת הקיצותי מתרדמתי: **ערבה** - נעמה:

(כג) **זרע אדם זרע בהמה** - הטובים והסכלים שבהם אני אזרעם כולם להיות זרע שלי, זרע אדם זרע בהמה תרגם יונתן אקומינן כבני אנשא ואכלחינן כבעירי שאין עונותיה נפקדין עליה:

(כד) **בוסר** - פרי שלל נגמר והוא מקהה את השניים: הוא (שמות לב ט) רפאה נפשי כי חטאתי לך (תה' מא ה) ופני כנים תקהינה - הבנים ילקו בעון אבות:

מצודת ציון

(פ) **הציבי** - ענין העמדה: **ציונים** - ענין סימן וזאת כמו ובה אכלו ציון (יחזקאל לו): **תמרורים** - אילני תורמ: **שמי** - ענין שימה: **למסילה** - ענין שביל ודרך:

(כא) **תתחמקין** - ענין סבוב כמו חמק עבר (ש"ה ה): **השובבה** - ענין מרד כמו מדוע שובבה העם

(לעיל /ירמיה/ ח: (כב) **בוסרי** - מלשון השבה: **שכותם** - מלשון שבי: נזה - ענין מדור: **(כג) אכרים** - הם עובדי האדמה בחרישה כמו בוסר אכרים (לעיל /ירמיה/ יד: **בעדר** - עם עדר וזאה ב"ת במקום עם וכן הרק אף במשה דבר ה' (במדבר יז) ומשפטו עם משה: **(כד) הרויתי** - ענין שביעה: **עיפה** - ר"ל כמאה כי העיף כמא' למים: **דאבה** - ענין עצבון: **(כה) הקיצותי** - מלשון יקלה והערה מן השניה: **ושנתי** - מל' שניה: **ערבה** - ענין מתקוות כמו וערבה שנתך (משל ג):

(כז) **שקדתי** - ענין מהירות והתמדה כמו שוקד אני על דברי (לעיל /ירמיה/ א: **לנתוש** - ענין עקירה: **ולנתוז** - ענין שזירה: **ולהרוס** - מלשון הריסה וקלקול: **לכנות** - מל' בנין: **(כח) בוסר** - כן נקרא הפרי שלא נגמר הבישול והוא חמוץ ומקשה את השנים כמו ובוסר גומל יהיה נזה (ישעיה יח): **תקהינה** - ענין חלישת השנים לחתך המאכל וכן אם קהה הברזל (קהלת ו) ור"ל שנחלש הברזל לכרות העץ:

מצודת דוד

(פ) **הציבי** - אחת ישראל צעת תלכי בגולה הציבי לך ציונים על הדרך למען תכיר את הדרך לשוב דרך בה והוא ענין מלילה והפלגה: **שימי** - נטעני לך הרבה אילני תומר להכיר הדרך וכפל הדבר במלות שונות:

שמי לבך וכו' - תן לבך על המסילה שהלכת דרך בה לזכור אותה: **שובי** - ובדרך הזה תשובי בתולת ישראל, ר"ל החזיבה עלי כבתולה על הגושא: **שובי וכו'** - כפל הדבר במ"ש:

(כא) **עד מתי תתחמקין** - את הבת השובבה עד מתי תהיה עוד מסובבת מארץך להיות צעונו: **כי ברא** - כי אז יברא ה' דבר חדש שעם היות שעתה נמשלת לנקבה שימשול בה בעלה לפי שצעלוך הגה אז תסובב להיות גבר למשול עוד על הכשיר כגבר על אשה:

(כב) **עוד יאמרו וכו'** - עוד יבוא זמן אשר הכל יאמרו: **בוסרי** - צעת אשיר בני השבי למקומם יאמרו יברכך ה' אתה נזה האדק והוא ירושלים: **הר הקדש** - זהו בית המקדש:

(כג) **וישבו בה** - ביירושלים הנקראת נזה האדק: **וכל עריו** - ובכל ערי יהודה כולם יחדיו ישובו: **אכרים** - שם יהיו עובדי האדמה בחרישה ורועי העדר יסעו שם ממקום למקום עם עדריהם לבקש מרעה ולא יפחדו מן האויב:

(כד) **כי הרויתי** - כי אז אשביע נפש העיפה ונמאה למים וכל נפש עצבה חמלה טובה: **(כה) על זאת** - בעבור הגבולה הטובה הזאת הקיצותי מן השניה כי בחלום ראה הגבולה היא ומרוב התעוררות השמחה הקיץ מן השניה: **הקיצותי ואראה** - ר"ל הגה הקיצותי מן השניה וההקאה היתה צעבור כי ראיתי הגבולה היא בחלום ודוגמתן הן אחת קצפת ונחטא (ישעיה סד) וראה לומר והקף היה על כי חטאנו: **ושנתי ערבה לי** - משכב השניה היתה מתוקה עלי כי נבואה טובה ראיתי בחלום:

(כו) **וזרעתי** - כמו הזרע תבואה הגה תלמח יותר ממה שזרע כן יתברר בכל עת: **זרע וכו'** - גם בני אדם יתברר גם הבהמות ולא תהיה צם משכלה ועקרה: **(כז) כאשר שקדתי** - כמו שהייתי ממחר ומשתדל להרע להם כן אמר ואשתדל להיטיב להם:

(כח) **לא יאמרו עוד** - לא יתרגמו עוד לומר הגה האבות אכלו בוסר וכו' והלא הגוון מי שאכל הבוסר יקהו שינוי ר"ל האבות חטאו והגה הבנים מקבלים העונש הלא הגוון שהחוטא יקבל צעמו העונש וכן נאמר שאמרו כמתרגמים אבות יאכלו בוסר וכו' (יחזקאל יח):

רש"י

(לד) לאור - איזאלאכז"ר זלעז, וכן ת"י לאנהרא: רוגע היס - מנידו ומרתיחו ונעשה קמטים קמטים כמו עורי רגע (איוב ז):

כט אלהין אנש בחוביה ימות כל אנש ד'חטי הוא ימות: ל הא יומיא אתן אמר יי ואנזר עם דבית ישראל ועם דבית יהודה קימא חדתא: לא לא כקימא דגזרית עם אבהתהון ביומא דאתקפית בדיהון למפקהון מארעא דמצרים דאינון אשניאו ית קימי ואנא אתרעיתי בהון אמר יי: לב ארי דין קימא דאנזר עם בית ישראל בטר יומיא האינון אמר יי אתן ית אורייתו במעיהון ועל לביהון אכתבינא ואהוי להון לא/לה ואינון יהון קדמי לעם: לו ולא יילפון עוד גבר ית חבריה וגבר ית אחוהי למימר דעו למדחל מן קדם יי ארי כולהון יילפון למדע דחלתי למזעיריהון ועד רבהון אמר יי ארי אשבוק לחוביהון וחסאיהון לא ידכרון עוד: לד כדנן אמר יי דיהב שמשא לאנהרא ביממא נזר בימא והמן גלוהי יי צבאות שמייה: לה כמה דלית אפשר דיעידון קימא האלין מן קדמי אמר יי אף זרעא ד'ישראל לא יבטלון מלמהוי עם משמש קדמי כל יומיא: לו כדנן אמר יי כמה דלית אפשר דידע אנש משחת שמיא מלעילא ואף לא למבדק יסודי ארעא מלדע אף מימרי לא ירחיק בכל זרעא ד'ישראל על כל דעבדו קדמי אמר יי:

מצודת ציון

(לא) החזיקי - ענין אחיזה: הפזו - ענין ציטול: בעלתי - ענין אדון כמו אס בעליו עמו (שמות כב): (לד) חוקת - ענין דבר קבוע: רוגע - ענין בקיעה כמו עורי רגע (איוב ז): (לה) ימוש - ענין הסרה כמו לא ימיש עמוד הענן (שמות יג): ישבתו - ענין ציטול: (לו) מוסדי - מלשון יסוד והוא מרכז כדור הארצי: על כל - בעבור כל:

מצודת דוד

(כט) כי אס - כי אז לא כן תהיה כי כ"א ימות דעונו ולא יענשו בניו אחריו וכמו האוכל הבוסר אשר תקהינה שניו לבדם ולא שניו בניו כן יהיה בדבר העונש (וזהו לפי שלעיל לא יתגבר עליהם האלה"ר כ"כ לעשות עבירות חמורות ושיאחזו הבנים גם המה בהם עד שיענשו גם בעוון אביהם): (ל) ברית חדשה - ר"ל ענין הברית יהיה חדש מה שכל היה מלפני:

(לא) לא כבדית - לא יהיה כמו הברית אשר כרתי עם אבותי וכו': אשר המה - הברית ההוא הפרו הם: ואנכי - אצל אנכי לא הפרתי כי הייתי להם לאדון להושיעם מכף האויב:

(לב) אחרי הימים ההם - אחר שגזבו מן הגולה: נתתי - עבר במקום עתיד ר"ל אתן תורתך בקרבם כלומר אטה לבם לקיים את התורה: ועל לבם אכתבנה - ר"ל לא תשכח מלפני כאלו הייתה חקוקה שמה: והייתי וכו' והמה וכו' - ר"ל כמוני כמוהם לא תופר הברית ההיא כי אני אהיה להם לא/לקים להושיעם ולהצילם והמה יהיו לי לעם להאמין בי ולשמור מצותי:

(לג) ולא ילמדו - לא יטעו עוד ללמד איש את רעהו ולזרז לאמר דעו את ה' כי כולם מעמדם ידעו אותי מן הקטנים עד הגדולים: כי אסלח וכו' - והכל יהיו אס כן טוהרים ומנוקים מעון ולכן כולם יסיגו ההשגה ההיא שה' הוא הא/לקים:

(לד) נותן שמע - הנותן את השמע להאזין בכל יום ונותן חוקות ירח וכוכבים להאזין בכל לילה: רוגע הים - הצוקע הים לפני בני ישראל בצאתם ממזרים: ויהמו גליו - ראה לומר עם כי גליו היו הומים בקול גדול והיו שואפים והולכים עכ"ז דקעו ולא הלכו הגלים כדרכם:

(לה) אס ימוש החוקים - אס חוקות השמש והירח יסורו מלפני כל יאזר כי אס זמנו הקבוע לו אז גם זרע ישראל יסבתו וכו' ור"ל כמו שהחוקים האלה לא ימוש כן זרע ישראל לא יסבתו: מהיות גוי לפני - לבלי היות לפני גוי ר"ל עם מיוחד: כל הימים - ר"ל כל הימים יסבתו וכו' כמו החוקים האלה כלומר כמו שהם לא ימוש כן וכו':

(לו) אס ימדו - אס יהיה נמדד גובה השמים אשר הוא ממעל ואס יהיה נחקר במדידה עומק יסוד הארץ אשר היא מלמטה אז גם אני אמאס בכל זרע ישראל בעבור כל הפשעים אשר עשו ור"ל כמו שא"ל למדוד גובה השמים ולחקור במדידה עומק יסוד הארץ כן לא אמאס ב'ישראל בעבור פשעם:

רד"ק

[ל) הנה ימים באים, ברית חדשה - חדושה הוא שתהיה קיימת לא תופר כמו שהופרה הברית שכרת ה' עם בני ישראל בהר סיני בזה ואומר כי הנביא נבא על תורה חדשה שעתידה להיות לא

כתורה חדשה שנתנה בהר סיני כמו שאמר לא כבדית אשר כרתי את אבותם והיא התורה חדשה שחדש להם תשובתם הרי אמרו פיי מה היא לא כבדית אשר כרתי את אבותם והם הפרו את בריתי וזאת הברית לא יפרוה כי אתן תורתי בלבם ועל לבם אכתבנה שלא תשכח מהם לעולם] וכל הענין כמו שמפרש והולך כי לא תהיה חדושה הברית אלא קיומה והרי אומר מלאכי חותם הנביאים בחתימת דבריו זכרו תורת משה עבדי אשר צויתי אותו בחורב על כל ישראל חקים ומשפטים וכל אותה הפרשה עתידה כמו שחתם הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא הרי אתה רואה כי לא תהיה לעולם תורה חדשה אלא אותה שנתנה בהר סיני כמו שכתוב אשר צויתי אותו בחורב: (לא) לא, החזיקי - בסגול הה"א תחת פתח כי הוא מקור וכן שכל אדם האריך אפו: בעלתי גם - כלומר אע"פ שבעלתי במ והייתי להם לא/לקים המה הפרו את בריתי ותרגם יונתן ואנא אתרעיתי בהון ואדוני אבי ז"ל פירש כי כל לשון בעילה שהוא קשור בבי"ת הוא לשון גנאי ופירש בעלתי כמו בחלתי ענינו קצתי כמו וגם נפשם בחלה בי: (לב) זאת - מבואר הוא: אכתבנה - בקמץ חטף התיי"ו לכן אשר ולבן נפתלי בשוא ופתח:

(לג) ולא ילמדו - אינו אומר שיהיו כולם שוים בחכמה כי זה אי אפשר כל שכן שיהיו הקטנים חכמים כגדולים כמו שאמר למקטנם ועד גדולם אלא פירוש לדעת את ה' כלומר ליראה אותו וללכת בדרכיו כמו שפירשנו הלא היא הדעת אותי נאם ה': כולם - בוייז עם הדגש: כי אסלח לעונם - שעברו בעודם בגלות ואתן להם לב חדש שידעו אותי:

(לד) כה אמר ה' נותן שמע לאור יום - זכר אלה הדברים שהם קיימים לא נשתנו מאשר היו מקדם ולא ישתנו כן זרע ישראל לא ישתנה מעת שובם מגלות זה מהיות גוי עובד א/לקים כל ימי עד ואמר בירח וכוכבים חקות רוצה לומר חקי מהלכם שהיא חכמה נפלאה ולא ישיגנה האדם על בוריה וכן אמר הידעת חקות שמים וטעם נותן על שמש ועל חקות ירח כאילו אמר ונותן חקות ירח וכוכבים לאור לילה: רוגע הים ויהמו גליו - רוגע כמו בוקע וכן עורי רגע אבל הוא פעל עומד וזה פעל יוצא ופירש שבקע הים לפני ישראל אע"פ שהמו גליו הוא השקיטם ונצבו מי הים כחומי מימינם ומשמאלם ועברו ישראל: ה' צבאות שמו - שהוא אדון צבאות מעלה ומטה ובידו הכל, וייז ויהמו כוייז וירד מעשות העולה וכל הדומים לו שפירשנו אחר שירד כן פירוש זה אחר שהמו:

(לה) אס יעשו החקים - על שמש וירח וכוכבים אמר שלא ימוש חקם לא על בקיעת הים כלומר כמו שלא ימוש החקים האלה כן לא ימוש ישראל ולא יסבתו מהיות גוי לפני כלומר עובדים לפני כל הימים ופירוש מלפני שאני מעמידם בחקותיהם ולא זכר רוגע להמשילו לעמידת ישראל וקיומה שהרי אותה הבקיעה לא עמדה אלא וישב הים לפנות בקר לאיתנו אבל זכר אותו לומר מי שבטל חק היה בעבור ישראל ועשה דבר חדש בעבורם הוא יעשה את החדוש עוד שיברא להם לב חדש ליראה אותו כל הימים ויבטל בעבורם טבע היצירה שנאמר עליו כי יצר לב האדם רע מנעוריו ואחר שהמשיל קיום ישראל על דרך האמת לחקות השמים המשיל אהבתם למדידת שמים למעלה ולחקירת מוסדי ארץ מלמטה לבני אדם כמו שאי אפשר לזה כן אי אפשר הפרש הא/ל מישראל שימאס אותם:

(לו) על כל אשר עשו - כלומר על כל עונות שעשו לא ימאסם בעבור זה כי יסלח לעונם כמו שאמר למעלה ועל זה אמר: כה אמר ה' אס ימדו שמים וגו' - וזכר המדידה לשמים לפי שהם נטוים ויתכן בהם ענין ענין המדידה וזכר בארץ מוסדי שהיא תחתונה כיסוד לבנין וכן אמר בפי אחר אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים: